



Formulating a Model of Religious Commitment Based on Attachment Style to God with the Mediating Role of the Mental Image of God

Erfan Talebi¹ , Sare Zamani²
Hamid Reza Jafari³

1. PhD student, Department of General Psychology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran

talebi_erfan@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of psychology, Yadegar-e-Imam Khomeini (RAH) Shahre Rey Branch, Islamic Azad University, Rey City, Iran (Corresponding Author)

zamani_sb@yahoo.com

3. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

h.r.jafari.59@gmail.com

Received: 2024/06/27; Accepted: 2024/09/22

Extended Abstract

Introduction: Religious commitment means the extent to which a person is involved in religious matters and concepts, or in other words, a person with a high religious commitment adheres to religion in his life and daily affairs. One of the most important things that can affect human relationships, such as with God, is attachment style. According to Bowlby, attachment is a firm emotional bond characterized by a tendency to seek and maintain a proximity to a specific person, especially in times of stress. Regarding the concept of attachment style to God, Patrick believed that individual differences in adult attachment styles and childhood attachment history at a point in time are consistent with individual differences in religious beliefs and psychological models of God; hence, there is also a relationship between the perception of childhood attachment and human beliefs in God. According to Patrick, when a person is helpless, he establishes the same relationship with God that he had with his parents during childhood, and attachment styles to the parents are likely to be the basis for the formation of a relationship with God. The types of attachment styles to God are as follows: secure attachment to God, anxious attachment to God, and avoidant attachment to God. Lawrence defines the image of God as a cognitive concept of God that is an intuitive perception of God and is determined through a set of memories, related associations, and experiences. Based on the theoretical and practical background of research, the image of God is known as a variable that is related to both religious commitment and attachment style to God and can be considered as a mediating variable. Given that these relationships have not been examined in the form of a structural model, the aim of this research is to formulate a model of religious commitment on attachment style to God with the mediating role of the mental image of God.

Method: The present research is a theoretical and fundamental research and the used data are quantitative. This descriptive research is a correlation study, a structural equation model type. The population included male and female





Research Institute of
Hawzah and University

Studies in Islam & Psychology

Journal homepage: <https://islamicpsy.rihu.ac.ir>



Original Article

undergraduate students of the second semester of 2023-2024 at Islamic Azad University, Yadegar Imam Branch, whose sample selection was done by cluster random sampling and the data were collected using Worthington et al.'s religious commitment inventory, Patrick's attachment styles to God scale, and the Image of God scale. SPSS-22 and AMOS-29 are applied for analyzing the data.

Results: The results indicated that the model has desirable fit characteristics and after the model fit, the results showed that avoidant attachment style to God has a direct and negative relationship with religious commitment. Secure attachment to God has a direct and positive relationship with the positive image of God and a direct and negative relationship with the negative image. Avoidant attachment to God has a direct and negative relationship with the positive image and a direct and positive relationship with the negative image. Ambivalent attachment to God has a direct and negative relationship with the positive and negative image. Secure attachment style with the mediating role of the positive image of God has an indirect and positive relationship with religious commitment. Ambivalent attachment style with the mediating role of the positive image of God has an indirect and negative relationship with religious commitment. Avoidant attachment style with the mediating role of the negative image of God has an indirect and negative relationship with religious commitment.

Discussion: In the light of the safety and peace gained from God's existence, secure individuals find an opportunity to meet higher levels of needs; that is, what Maslow calls self-actualization. People have an inherent desire to become their true selves, that is, all that they can be. To achieve these ultimate goals, a number of other basic needs, such as the need for food, safety, love, and self-esteem, must be met, which is summarized in spirituality based on the science of revelation, which considers the concept of faith (Asr, 3) as an important means of standing on the difficult and challenging path of life (Inshiqaq, 6). Faith, in its literal meaning, is the affirmation and heartfelt belief in someone or something, and in its idiomatic meaning, it is the belief and heartfelt affirmation in God. People with the avoidant attachment to God, due to their negative view of themselves and God, fearing intimacy, seek to reject close relationships. These people sometimes have a superstitious view of religion and consider it an obstacle to their life and freedom; therefore, with a negative view of themselves and God, they create a cold and distant relationship, which ultimately leads to avoid God. Pilag et al. (2016) also explain that insecure and anxious people, constantly seeking for intimacy in relationship with God, have a high anxiety and tension; therefore, anxious people, in order to be sure of God's love and also due to the fear of rejection, like to be controlled in close relationships and they consider control as a sign of love, which of course is accompanied by anger and anxiety. These people do religious activities in order to fear losing God or the fear of divine punishment. One of the most important limitations of the studies on the subject of religiosity in Iran is the lack of native tools in accordance with Iranian and Islamic culture. One of the limitations of this research is that the present sample is confined to students living in Tehran and their young average age, so the results should be generalized to different groups and other cities with caution.

Finally, it is suggested that more studies be conducted with diverse scales and different samples in order to generalize such findings.

Acknowledgements: The authors would like to express their gratitude to God first and then to all the people who participated in this research. The first author was responsible for the design, data collection, and analysis. The second author was responsible for guiding the overall research process, and the third author was responsible for supervising the religious aspects of the research.

Conflicts of interest and funding: The authors declare that there are no conflicts of interest in this research and all research costs were covered by the authors.

Keywords: Mental Image of God, Religious Commitment, Attachment Style to God.

Cite this article: Erfan Talebi & Sare Zamani & Hamid Reza Jafari. (2025), "Formulating a Model of Religious Commitment Based on Attachment Style to God with the Mediating Role of the Mental Image of God", *Studies in Islam and Psychology*, 19(36): 115-135.



Research Institute of
Hawzah and University

مطالعات اسلام و روانشناسی

Journal homepage: <https://islamicpsy.rihu.ac.ir>



نوع مقاله: پژوهشی

تدوین مدل تعهد دینی براساس سبک دلبستگی به خدا با نقش میانجی تصویر ذهنی از خدا

عرفان طالبی^۱، ساره زمانی^۲
حمیدرضا جعفری^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی عمومی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

talebi_erfan@yahoo.com

۲. استادیار، گروه روانشناسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، شهر ری، ایران (نویسنده مسئول)

zamani_sb@yahoo.com

۳. استادیار، گروه معارف اسلامی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

h.r.jafari.59@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

چکیده گسترده

تعهد مذهبی بیان می‌کند یک فرد تا چه اندازه درگیر با امور و مفاهیم مذهبی است یا به عبارت دیگر فردی با تعهد مذهبی بالا در زندگی و امور روزمره خود به دین پایبند است. یکی از مهم‌ترین مواردی که می‌توان بر ارتباط‌های انسان همچون با خدا اثر بگذارد، سبک دلبستگی است. دلبستگی از نظر بالبی، پیوند عاطفی پایداری می‌باشد که ویژگی آن گرایش به جستجو و حفظ مجاورت به شخص خاص به ویژه‌ویژه در زمان استرس می‌باشد، پاتریک با مفهوم سبک دلبستگی به خدا بر این باور بود که تفاوت‌های فردی سبک‌های دلبستگی بزرگسال و تاریخچه دلبستگی دوران کودکی در یک نقطه زمانی با تفاوت‌های فردی عقاید مذهبی و الگوهای روان‌شناختی از خدا هماهنگ هستند؛ از این رو بین ادراک دلبستگی دوران کودکی و اعتقادات انسان به خدا نیز رابطه وجود دارد. از نظر پاتریک زمانی که شخص درمانده است، همان ارتباطی را با خدا برقرار می‌کند که در خلال کودکی با والدین خود داشته است و سبک‌های دلبستگی به والد احتمالاً پایه شکل‌گیری ارتباط با خدا می‌شود، انواع سبک‌های دلبستگی به خدا عبارت‌اند از: دلبستگی ایمن به خدا، دلبستگی اضطرابی به خدا و دلبستگی اجتنابی به خدا. لارنس تصور از خدا را مفهومی شناختی از خداوند تعریف می‌کند که برداشتی شهودی از خدا است و از راه مجموعه‌ای از یادآوری‌ها، تداعی‌های مرتبط با آن و تجربه‌ها مشخص می‌شود. بر اساس پیشینه نظری و عملی پژوهش تصویر خدا متغیری شناخته می‌شود که هم با تعهد دینی و هم با سبک دلبستگی به خدا در ارتباط است و می‌توان آن را به عنوان یک متغیر میانجی در نظر گرفت نظر به این آنکه این روابط در قالب یک مدل ساختاری بررسی نشده‌اند، هدف این پژوهش تدوین مدل تعهد دینی بر سبک دلبستگی به خدا با نقش میانجی تصویر ذهنی خدا.

روش: پژوهش حاضر نظری و از نوع بنیادی و داده‌های مورد استفاده کمی است. طرح پژوهش مطالعه توصیفی از نوع همبستگی مدل معادلات ساختاری است، می‌باشد. جامعه این پژوهش شامل دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی نیم سال دوم ۱۴۰۲-۱۴۰۳ دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام بود که انتخاب نمونه به روش تصادفی خوشه‌ای انجام شد و داده‌ها با استفاده از مقیاس تعهد مذهبی، مقیاس سبک دلبستگی به خدا و مقیاس تصویر ذهنی از خدا جمع‌آوری شدند. تحلیل داده‌ها با نرم افزارهای آماری SPSS-22 و AMOS-29 انجام شد.

نتایج: نتایج نشان داد که مدل از شاخصه‌های برازش مطلوب برخوردار است و پس از برازش مدل نتایج نشان داد سبک دلبستگی اجتنابی به خدا با تعهد دینی رابطه مستقیم و منفی دارد، دلبستگی ایمن به خدا با تصویر مثبت رابطه مستقیم و مثبت دارد. دلبستگی اجتنابی به خدا با تصویر مثبت رابطه مستقیم و منفی دارد، دلبستگی دوسوگرا به خدا با تصویر مثبت از خدا رابطه مستقیم و منفی دارد، سبک دلبستگی ایمن با نقش میانجی





Research Institute of
Hawzah and University

مطالعات اسلام و روانشناسی

Journal homepage: <https://islamicpsy.rihu.ac.ir>



نوع مقاله: پژوهشی

تصویر مثبت از خدا با تعهد دینی رابطه غیرمستقیم و مثبت دارد. سبک دلبستگی دوسوگرا به خدا با نقش میانجی تصویر مثبت از خدا با تعهد دینی رابطه غیرمستقیم و منفی دارد، سبک دلبستگی اجتنابی با نقش میانجی تصویر منفی از خدا با تعهد دینی رابطه غیرمستقیم و منفی دارد.

بحث: افراد ایمن در پرتو ایمنی و آرامش کسب شده از وجود خداوند فرصتی برای پرداختن به سطوح عالی نیازها می‌یابند؛ یعنی آنچه مازلو آن را خود شکوفایی می‌نامد؛ مردم تمایل ذاتی به تبدیل شدن به خود واقعی‌شان دارند، یعنی تمام آنچه که می‌توانند باشند برای دستیابی به این اهداف نهایی، تعدادی از نیازهای اساسی دیگر مانند نیاز به غذا، ایمنی، عشق و عزت نفس باید برآورده شود که خلاصه و عصاره آن در معنویت براساس علم وحی است که و ابزار مهم ایستادگی در مسیر سخت و پرچالش زندگی (انشقاق، ۶) را مفهوم ایمان (عصر، ۳) می‌داند که ایمان از معنای لغوی تصدیق و اعتقاد قلبی به کسی یا چیزی است و از معنای اصطلاحی آن، اعتقاد و تصدیق قلبی به خدا است. افرادی با دلبستگی اجتنابی به خدا دلیل نگاه منفی به خود و خدا، با ترس از صمیمیت در پی رد ارتباطات نزدیک می‌باشند این افراد گاهی نگاه خرافی به مذهب دارند و آن را مانع زندگی و آزادی خود می‌دانند؛ بنابراین با دیدی منفی از خود و خدا، رابطه‌ای سرد و فاصله فاصله‌دار ایجاد می‌کنند که در نتیجه منجر به اجتناب از خدا می‌شود. پیلاگ و همکاران (۲۰۱۶) نیز توضیح می‌دهند که در افراد نایمن مضطرب در جست و جوی مداوم صمیمیت در رابطه با خدا همراه با اضطراب زیاد و تنش‌های فراوانی است؛ از این رو لذا افراد مضطرب برای این که از علاقه خدا اطمینان داشته باشند و نیز به علت ترس از طرد شدن، دوست دارند در روابط نزدیک کنترل شوند و کنترل را نشانه دوست داشتن می‌دانند که البته این احساس با خشم و اضطراب همراه است. این افراد اعمال مذهبی را در جهت ترس از دست دادن خدا و یا ترس از مجازات الهی انجام می‌دهند. یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش‌ها با موضوع دینداری در ایران نبودن ابزارهای بومی مطابق با فرهنگ ایران و اسلامی است. منحصر بودن نمونه حاضر به دانشجویان ساکن تهران و میانگین سنی جوانی از محدودیت‌های این پژوهش است که نتایج حاصله را بایستی با احتیاط به گروه‌های مختلف و شهرهای دیگر تعمیم داد.

در پایان پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری با مقیاس‌های متنوع و نمونه‌های مختلف انجام پذیرد تا بتوان به چنین یافته‌هایی عمومیت بخشید.

تقدیر و مشارکت نویسندگان: نویسندگان ابتدا شکرگزار خداوند و سپس تمام افرادی که در این پژوهش همراه بوده‌اند کمال قدردانی و تشکر را دارم. نویسنده اول مسئولیت طراحی، جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل را انجام داده است و دارند نویسنده دوم مسئولیت هدایت فرایند کلی پژوهش را برعهده داشت و نویسنده سوم مسئولیت نظارت بر ابعاد مذهبی پژوهش را داشته است.

تضاد منافع و تأمین مالی: نویسندگان اعلام کرده‌اند که هیچ تضاد منافع در این مقاله وجود ندارد و کلیه هزینه‌های پژوهش توسط نویسندگان تأمین شده است.

واژگان کلیدی: تصویر ذهنی از خدا، تعهد مذهبی، سبک دلبستگی به خدا.

استناد: عرفان طالبی، ساره زمانی، حمیدرضا جعفری (۱۴۰۴)، «تدوین مدل تعهد دینی براساس سبک دلبستگی به خدا با نقش میانجی تصویر ذهنی از خدا». *مجله مطالعات اسلام و روانشناسی*، ۱۹(۳۶): ۱۱۵-۱۳۵.

۱. مقدمه

در لحظه‌های بحرانی زندگی بشر، کلمه‌ها و فکرها حدودشان را از دست می‌دهند و از مفهوم خالی می‌شوند؛ بنابراین فطرت انسان نیاز به یک نظام ذهنی جامع، منظم و پیش‌بینی‌پذیر دارد که امنیت را به او برگرداند (صفائی حائری، ۱۳۹۹، ص ۲۳). خداوند مهربان در آغاز قرآن با نام رب، خود را برای انسان به جلوه ظهور رسانده است؛ رب به معنای مربی از اسماء الحسنی است، مقام ربوبیت خدا را روشن می‌کند و مراد از آن پرورش دادن و تربیت کردن تمام موجودات است (جاودان، ۱۳۹۸، ص ۲۳). دین عبارت است از شریعت مقدس اعم از اصول و فرگوع که پیامبران الهی آن را از راه وحی دریافت و به بندگان خدا ابلاغ کرده‌اند (طریحی، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۷۶، واژه دین). دین می‌تواند بخش مرکزی هویت فرد باشد؛ از این رو انسان بنا بر دستور سازنده نظام هستی و به وسیله دین، اخلاق و عادات، آداب و رفتار به روابط فردی و اجتماعی خود صورت مذهبی می‌دهد و مذهب به عنوان عامل مسلط بر زندگی فرد و جنبه‌های آن خودنمایی می‌کند (طباطبایی، ۱۳۹۱، ص ۳۰۵). امروزه دین از نگاه روان‌تحلیل‌گری نوین به عنوان یک روان‌آزردگی و وسواسی جهان‌شمول نیست، بلکه به عنوان نوعی ارتباط با خداوند است که بازفعال‌سازی یک ساختار عمیق‌تر از روابط درونی‌شده را منعکس می‌سازد (جان‌بزرگی، ۱۴۰۲). روان‌شناسان برجسته جهت‌گیری‌های نسبتاً متفاوتی در برابر مذهب داشته‌اند (مصباح، ۱۳۹۴). به نظر کلارک هال،^۱ دین برای آدمی حالتی ژنتیک دارد. به اعتقاد وی دین در انسان جنبه تکاملی و آموزشی دارد (خجسته‌مهر و دیگران، ۱۳۹۳). ویلیام جیمز^۲ از یک سو دین را برای آدمی فطری می‌داند و از سوی دیگر برای دین دو ثمره مهم مورد توجه قرار می‌دهد که عبارت‌اند از ثمره‌های مادی و معنوی (نظری و دیگران، ۱۴۰۲). براساس نظر فرانکل^۳ حس مذهب به صورت ذاتی برای انسان به صورت ناهشیار باقی می‌ماند و اگر سرکوب هم شود، همین امر موجب می‌شود که فرد احساس خلأ وجودی کند و به افسردگی پوچی روی آورد (سیلتون^۴ و دیگران، ۲۰۱۴). فروید^۵ دین را نیز محصول عقده ادیپ^۶ می‌داند؛ بنابراین، اگر فرزندی بدون والدین در این عالم به سر برد و یا انسان شبیه‌سازی شده‌ای تکون یابد، دینداری در زندگی او شکل نخواهد گرفت. فروید سرانجام پس از تغییر نظرات خود دین را عامل غلبه بشر بر ترس‌هایش می‌داند (استروب، ۲۰۰۹). دستورهای عملی اسلام به سه دسته عبادات، اخلاق و احکام مدنی و اجتماعی تقسیم می‌شوند (صفائی حائری، ۱۳۹۹). تعهد مذهبی^۸ بیان می‌کند یک فرد تا چه اندازه درگیر با امور و مفاهیم مذهبی است یا به عبارت دیگر فردی با تعهد مذهبی بالا در زندگی و امور روزمره خود به دین پایبند است (فرشباف و بخشی‌پور، ۱۴۰۰).

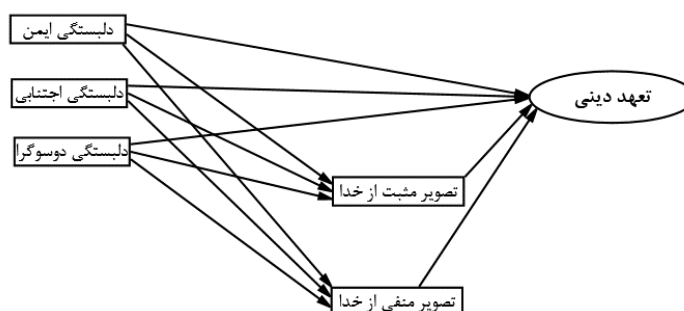
یکی از مهم‌ترین مواردی که می‌توان بر ارتباط‌های انسان همچون با خدا اثر بگذارد، سبک دلبستگی^۹ است (کیم^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۶). دلبستگی از نظر بالبی^{۱۱} (۱۹۷۹)، پیوند عاطفی پایداری می‌باشد که ویژگی آن گرایش به جستجو و حفظ مجاورت به شخص خاص به‌ویژه در زمان استرس است و ملاک متمایزکننده دلبستگی از سایر پیوندهای عاطفی این است که در دلبستگی فرد در رابطه و پیوند با نگاره دلبستگی به جستجوی امنیت و آرامش می‌پردازد (قیامی، ۱۳۸۴). پاتریک^{۱۲} با مفهوم سبک دلبستگی به خدا^{۱۳} بر این باور بود که تفاوت‌های فردی سبک‌های دلبستگی بزرگسال و تاریخیچه دلبستگی دوران کودکی در یک نقطه زمانی با تفاوت‌های فردی عقاید مذهبی و الگوهای روان‌شناختی از خدا هماهنگ هستند؛ از این رو بین ادراک دلبستگی دوران کودکی و اعتقادات انسان به خدا نیز رابطه وجود دارد.

1. Clark Hull
2. William James
3. Frankel, T. G.
4. Silton
5. Sigmund Freud
6. Oedipus complex
7. Straub, J. D.
8. religious commitment
9. attachment style
10. Kim, T. H.
11. John Bowlby
12. Kirkpatrick, D.
13. attachment style to God

از نظر پاتریک زمانی که شخص در مانده است، همان ارتباطی را با خدا برقرار می‌کند که در خلال کودکی با والدین خود داشته است و سبک‌های دلبستگی به والد احتمالاً پایه شکل‌گیری ارتباط با خدا می‌شود (اسدزندی و سیدکلال، ۱۴۰۱). انواع سبک‌های دلبستگی به خدا عبارت‌اند از: افرادی که دلبستگی ایمن به خدا^۱ دارند و خدا را پناهگاه امن خود می‌دانند؛ افراد با دلبستگی اجتنابی به خدا^۲ که از ارتباط داشتن و نزدیک شدن به خدا دوری می‌کنند و فاقد پناهگاه مطمئن جهت اعتماد به خدا می‌باشند و افراد با دلبستگی اضطرابی به خدا^۳ که هراس از دوست داشته نشدن از سوی خدا دارند و به دنبال اطمینان از عشق خداوند هستند (بیطرفان و دیگران، ۱۳۹۶). در پژوهش‌های داخلی و خارجی (اکبریان و همکاران، ۱۳۹۶؛ تقی‌یاره و همکاران، ۱۳۸۴؛ عالیپور، ۱۳۹۸؛ شهابی‌زاده و مظاهری، ۱۳۹۱؛ قابضی و همکاران، ۱۳۹۶؛ بیطرفان و همکاران، ۱۳۹۶؛ دورسو^۴ و همکاران، ۲۰۱۹؛ گرانکیوس^۵ و همکاران، ۲۰۱۳؛ رووس^۶، ۲۰۰۷؛ هاندوج^۷ و همکاران، ۲۰۲۳؛ یوربون^۸ و همکاران، ۲۰۱۱؛ روجرس^۹، ۲۰۱۳) رابطه بین سبک دلبستگی به خدا و دینداری و معنویت را بررسی و تأیید کرده‌اند. حال بیان می‌کند احساسات اساسی دین در ماه‌های اولیه کودکی قابل باروری است؛ بنابراین در ماه‌های نخست با مراقبت دلسوزانه از کودک که باید همراه با آرامش و قرار باشد و از محرک‌های شدید و احساسات یا جابه‌جایی‌های غیرمنتظره دوری شود، این احساسات بنیادین پدید می‌آیند و بدین سان رشد اعتماد، قدرشناسی و عشق در کودک پرورش می‌یابند. این احساسات در آغاز متوجه مادر شده، و سپس به سوی خدا منعطف می‌گردد (مصباح، ۱۳۹۴). از جمله مواردی که بر تعهد مذهبی افراد اثر می‌گذارد، تصور و نگرش آنان نسبت به خدا است (فرشباغ و بخشی‌پور، ۱۴۰۰). لارنس^{۱۰} تصور از خدا^{۱۱} را مفهومی شناختی از خداوند تعریف می‌کند که برداشتی شهودی از خدا است و از راه مجموعه‌ای از یادآوری‌ها، تداعی‌های مرتبط با آن و تجربه‌ها مشخص می‌شود (دورسو، ۲۰۱۹). مفهوم خدا یک الگوی درونی روان‌شناختی از تصورات افراد در مورد خداست. خداوند در قرآن دو سیمای متفاوت از خود نشان می‌دهد؛ در یکی از این دو سیمای خدا خود را خدای محبت و رحمت نامتناهی و بخشنده و آمرزنده نشان می‌دهد و در جای دیگر خداوند سخت‌گیر و سخت‌کیفر است (صادقی و مظاهری، ۱۳۹۴). بنابر فرمایش حضرت علی (علیه السلام) در حکمت ۲۳۷ نهج البلاغه گروهی خدا را از روی رغبت و میل (به بهشت) پرستش کردند، این عبادت تاجران است و گروهی از روی ترس او را پرستش کردند و این عبادت بردگان است و جمعی دیگر خدا را برای شکر نعمت‌ها پرستیدند، این عبادت آزادگان است. براساس پژوهش‌های داخلی (قنبری و دیگران، ۱۳۹۱؛ ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۳؛ امیدی و دیگران، ۱۳۹۹؛ تفرشی و جان‌بزرگی، ۱۳۹۷؛ حدادی و غباری، ۱۳۹۰) و پژوهش‌های خارج از کشور (پاتریک، ۲۰۱۸؛ برادشو،^{۱۲} ۲۰۱۰؛ تونگ،^{۱۳} ۲۰۱۸؛ سی ریلی،^{۱۴} ۲۰۰۴) تصویر ذهنی از خدا با دلبستگی به خدا و تعهد دینی رابطه دارد. با توجه به آنکه عمر انسان یک سرمایه اساسی و بازگشت‌ناپذیر است و در دنیای امروزی به کمک و فرمانروایی رسانه‌ها سبک‌زندگی لذت‌جویی و گذرا و نگاه سطحی به انسان رواج پیدا کرده، جامعه جهانی از معنویت و نگاه عمیق به خود باز مانده است؛ از این‌رو اهمیت بازگشت به فطرت انسانی و راه امن خداوند برکسی پوشیده نیست (جاودان، ۱۳۹۸). در این پژوهش از یک‌سو به بروز عوامل روان‌شناختی بر شکل‌گیری تصویر ذهنی انسان از خدا و از سوی دیگر بر نقش این تصویر بر تعهد مذهبی انسان توجه می‌شود. انتظار می‌رود این طراحی مدل بتواند نقش جامعی از متغیرهای یادشده را ارائه دهد. نبود پژوهشی جامع در این حوزه، ضرورت بررسی رابطه عوامل اثرگذار بر تعهد دینی را از

1. Secure attachment to God
2. Avoidant attachment to God
3. Anxious attachment to God
4. D'Urso, G.
5. Granqvist
6. Ross, T.
7. Handojo, V.
8. Urbán, S.
9. Rogers, P.
10. Lawrence
11. The idea of God
12. Bradshaw, M.
13. Tung, E. S.
14. Cicirelli, V.

دید علم روان‌شناسی و مبانی روان‌شناختی مورد توجه قرار داده است. نتایج این پژوهش می‌تواند در گسترش نظریه‌های جدید و در غنی‌تر کردن پیشینه نظری، نتایج سودمندی برای حرکت به سمت یک جامعه انسانی و ایمانی بر محور نگاه مثبت به توحید، امنیت و آسایش روانی، رشد مفاهیم اسلامی مانند محبت، توکل، اعتماد و از همه مهم‌تر امنیت فردی و خانوادگی و اصلاح سبک‌های تربیتی نادرست داشته باشد. بررسی‌ها درباره پیشینه موضوع، نشان داد که تاکنون پژوهشی انجام نشده است که در آن تمام روابط مطرح در این پژوهش را به صورت توأمان مورد توجه قرار داده باشد. نظر به آنکه این روابط در قالب یک مدل ساختاری بررسی نشده‌اند، این تحقیق در چارچوب یک مدل ساختاری به این سؤال پاسخ می‌دهد که آیا مدل مفهومی تعهد مذهبی براساس سبک دلبستگی به خدا با نقش میانجی تصویر ذهنی از خداوند با مدل تجربی برازش دارد؟



شکل ۱: مدل مفهومی تعهد دینی براساس دلبستگی به خدا با نقش میانجی تصویر ذهنی از خدا

۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر نظری و از نوع بنیادی و داده‌های مورد استفاده کمی است. طرح پژوهش مطالعه توصیفی از نوع همبستگی-مدل معادلات ساختاری می‌باشد. جامعه این پژوهش شامل دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی نیم سال دوم ۱۴۰۳-۱۴۰۲ دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام بود که انتخاب نمونه به روش تصادفی خوشه‌ای انجام شد. در مدلیابی معادلات ساختاری تعیین حجم نمونه می‌تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه‌گیری شده تعیین شود ($5q > n > 15$) و حجم نمونه نباید زیر ۲۰۰ نفر باشد (سرمد، حجازی و بازرگان، ۱۳۹۰). پس از توزیع پرسشنامه در پلتفرم مجازی پرس‌لاین و با حذف داده‌های غیرقابل قبول درنهایت ۳۴۰ پرسشنامه مورد بررسی آماری قرار گرفت که در این امر ملاک‌های ورود به پژوهش شامل رضایت آگاهانه، پاسخ‌گویی صادقانه و حفظ اطلاعات شخصی بود. در پژوهش حاضر برای تحلیل آماری داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شد. برای محاسبه شاخص‌های توصیفی، پایایی پرسشنامه‌ها و ضرایب همبستگی پیرسون از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۷ و برای بررسی مدل تحقیق از نرم‌افزار Amos نسخه ۲۹ استفاده شد. برای محاسبه معناداری اثرهای غیرمستقیم نیز روش بوت‌استرپ به کار رفت.

۳. ابزار پژوهش

۱. پرسشنامه تعهد مذهبی: برای سنجش تعهد مذهبی از پرسشنامه استاندارد تعهد مذهبی ورتینگتون^۱ و همکاران (۲۰۰۳) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ده سؤال و دو مؤلفه تعهد مذهبی درون فردی سؤالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و تعهد مذهبی میان فردی سؤالات ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰ می‌باشد و براساس طیف لیکرت^۲ پنج درجه‌ای به سنجش تعهد مذهبی می‌پردازد. هرچه امتیاز حاصل شده از این پرسشنامه بیشتر باشد،

1. Worthington Jr, E. L.

2. Likert scale

نشان‌دهنده میزان بیشتر تعهد مذهبی خواهد بود. در پژوهش شهبازی‌منش (۱۳۹۴) روایی محتوایی^۱ و صوری و ملاکی این پرسشنامه مناسب ارزیابی شده و پایایی^۲ در مقیاس ضریب آلفای کرونباخ^۳ محاسبه شده برای این پرسشنامه بالای ۰/۷ برآورد شده است. نتایج تحلیل عاملی اولیه برای این پرسشنامه نشان‌دهنده عدم برازش مطلوب برای آن بود. در نتیجه برای بهبود مدل، کوواریانس بین جملات خطای سؤالات ۸ و ۹ آزادسازی شد. پس از اعمال اصلاحات یادشده، مدل تحلیل عاملی این پرسشنامه دوباره اجرا گردید. نتایج این مدل در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: نتایج تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تعهد مذهبی

مؤلفه	سؤال	ضریب	انحراف معیار	آماره	مقدار معناداری
تعهد مذهبی درون فردی	سؤال ۱	۰/۷۶۵	-	-	-
	سؤال ۳	۰/۷۶۲	۰/۰۵۶	۱۷/۹۰۹	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	۰/۸۳۷	۰/۰۵۵	۲۰/۰۲۹	<۰/۰۰۱
	سؤال ۵	۰/۸۴۳	۰/۰۵۰	۲۰/۲۱۷	<۰/۰۰۱
	سؤال ۷	۰/۸۳۲	۰/۰۶۲	۱۹/۸۷۶	<۰/۰۰۱
	سؤال ۸	۰/۸۵۹	۰/۰۵۹	۲۰/۶۵۹	<۰/۰۰۱
تعهد مذهبی میان فردی	سؤال ۲	۰/۵۹۱	-	-	-
	سؤال ۶	۰/۷۶۲	۰/۱۱۵	۱۲/۷۰۸	<۰/۰۰۱
	سؤال ۹	۰/۸۱۸	۰/۱۱۶	۱۳/۳۲۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۰	۰/۷۳۰	۰/۱۰۹	۱۲/۶۲۴	<۰/۰۰۱

با توجه به جدول ۱، برای همه سؤالات، مقدار معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ و در نتیجه کوچک‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین تمامی این سؤالات دارای نقش معنادار در تبیین مؤلفه مربوط به خود هستند. در جدول ۲ شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تعهد مذهبی گزارش می‌شوند.

جدول ۲: شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تعهد مذهبی

شاخص برازش	مقدار مطلوب	مقدار در مدل
χ^2/df	$5 <$	۲/۲۹۳
CFI	$0.9 >$	۰/۹۹۲
TLI	$0.9 >$	۰/۹۸۴
RMSEA	$0.1 <$	۰/۰۶۱
SRMR	$0.08 <$	۰/۰۲۰

با توجه به جدول ۲، شاخص‌های برازش در محدوده مطلوب قرار دارند. پس می‌توان گفت مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تعهد مذهبی از برازش مطلوب برخوردار است. برای پرسشنامه تعهد دینی نیز مقدار ضریب آلفا کرونباخ در پژوهش حاضر به مقدار ۰/۹۳ (مؤلفه تعهد دینی درون فردی ۰/۹۲ و تعهد دینی برون فردی ۰/۸۰) به دست آمد.

1. Content Validity
2. Reliability
3. Cronbach's Alpha

۲. پرسشنامه دلبستگی به خدا کرک پاتریک (۲۰۰۲): این پرسشنامه شامل ۹ گزاره است که سؤالات ۱، ۴، ۶ مربوط به دلبستگی ایمن و سؤالات ۲، ۷، ۹ دلبستگی اجتنابی و سؤالات ۳، ۵، ۸ دلبستگی دوسوگرا می باشد؛ طیف پاسخ گویی به سؤالات از نوع لیکرت بین نمرات ۱ (کاملاً مخالف) تا ۷ (کاملاً موافق) است. در جمع بندی برای نمره کلی دلبستگی به خدا، سؤالات ۲، ۸، ۲، ۳ و ۱ به صورت معکوس نمره گذاری می شود. در پژوهش تقی یاره و همکاران میزان آلفای کرونباخ برای سؤالات دلبستگی ایمن ۰/۸۷، برای سؤالات دلبستگی اجتنابی ۰/۷۰، برای سؤالات دلبستگی دوسوگرا ۰/۷۶ و برای کل سؤالات ۰/۸۹ محاسبه شده و روایی صورتی نیز مورد تأیید اساتید مجرب قرار گرفته است.

جدول ۳: نتایج تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه دلبستگی به خدا

مؤلفه	سؤال	ضریب	انحراف معیار	آماره	مقدار معناداری
دلبستگی ایمن	سؤال ۱	۰/۷۷۶	-	-	-
	سؤال ۴	۰/۶۹۴	۰/۰۴۱	۲۴/۶۶۶	۰/۰۰۱<
	سؤال ۶	۰/۸۳۳	۰/۰۳۶	۲۷/۶۴۳	۰/۰۰۱<
دلبستگی اجتنابی	سؤال ۲	۰/۹۱۴	-	-	-
	سؤال ۷	۰/۹۳۱	۰/۰۲۳	۴۶/۵۱۳	۰/۰۰۱<
	سؤال ۹	۰/۷۸۱	۰/۰۳۳	۳۱/۲۸۹	۰/۰۰۱<
دلبستگی دوسوگرا	سؤال ۳	۰/۷۴۹	-	-	-
	سؤال ۵	۰/۷۲۴	۰/۰۶۰	۱۴/۸۳۲	۰/۰۰۱<
	سؤال ۸	۰/۸۷۰	۰/۰۶۰	۱۷/۷۷۸	۰/۰۰۱<

با توجه به جدول ۳، برای همه سؤالات، مقدار معناداری کوچک تر از ۰/۰۰۱ و در نتیجه کوچک تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین تمامی این سؤالات دارای نقش معنادار در تبیین مؤلفه مربوط به خود هستند. اینک در جدول ۴ شاخص های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه دلبستگی به خدا گزارش می شوند.

جدول ۴: شاخص های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه دلبستگی به خدا

شاخص برازش	مقدار مطلوب	مقدار در مدل
χ^2/df	$5 <$	۲/۲۲۷
CFI	$0.9 >$	۰/۹۷۳
TLI	$0.9 >$	۰/۹۶۰
RMSEA	$0.1 <$	۰/۰۶۰
SRMR	$0.08 <$	۰/۰۳۲

با توجه به جدول ۴، شاخص های برازش در محدوده مطلوب قرار دارند. پس می توان گفت مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه دلبستگی به خدا از برازش مطلوب برخوردار است. برای پرسشنامه دلبستگی به خدا مقدار ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۵ (مؤلفه دلبستگی ایمن ۰/۷۵، دلبستگی اجتنابی ۰/۸۲ و دلبستگی دوسوگرا ۰/۸۰) حاصل شد.

۳. پرسشنامه تصویر ذهنی از خدا: پرسشنامه تصویر ذهنی از خدا گرینوی^۱ و همکاران (۲۰۰۳) شامل ۲۷ سؤال و نمره گذاری

پرسشنامه براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای می‌باشد. پرسشنامه از دو مقیاس اصلی تصور مثبت از خدا و تصور منفی از خدا تشکیل شده است. این پرسشنامه را خسروی در سال ۱۳۸۳ ترجمه کرده است که تصور مثبت از خدا مربوط به سؤالات ۱ تا ۲۱ و تصور منفی از خدا در سؤالات ۲۲ تا ۲۷ بررسی می‌شود. پایایی درونی سه خرده‌آزمون حضور خدا، مراقبت خدا و تصور منفی از خدا را به ترتیب ۸۶٪، ۸۲٪ و ۶۹٪ به دست آورده است کلاین (۱۹۹۳ به نقل از فیض‌آبادی و خسروی، ۱۳۸۸) در پژوهش فیض‌آبادی و خسروی (۱۳۸۸) نیز پایایی با آلفای کرونباخ به ترتیب ۶۵٪، ۶۸٪ و ۵۵٪ به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی اولیه برای این پرسشنامه، نشان‌دهنده عدم برازش مطلوب برای آن بود. پس برای بهبود مدل، سؤالات شماره ۲۱ این پرسشنامه به علت دلیل عدم معناداری در مدل حذف گردید. پس از اعمال اصلاحات یادشده، مدل تحلیل عاملی این پرسشنامه دوباره اجرا شد.

جدول ۵: شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تصویر خدا

مؤلفه	سؤال	ضریب	انحراف معیار	آماره	مقدار معناداری
تصور مثبت از خدا	سؤال ۱	۰/۴۱۰	-	-	-
	سؤال ۲	۰/۵۲۱	۰/۰۹۲	۷/۷۴۹	<۰/۰۰۱
	سؤال ۳	۰/۶۲۳	۰/۱۵۷	۸/۳۷۷	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	۰/۵۷۷	۰/۱۰۵	۶/۴۶۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۵	۰/۴۶۹	۰/۱۳۰	۷/۳۴۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۶	۰/۵۸۴	۰/۱۵۱	۶/۵۳۶	<۰/۰۰۱
	سؤال ۷	۰/۶۴۹	۰/۱۶۲	۸/۶۵۳	<۰/۰۰۱
	سؤال ۸	۰/۴۷۳	۰/۱۳۸	۵/۱۴۰	<۰/۰۰۱
	سؤال ۹	۰/۵۰۱	۰/۰۹۱	۶/۷۰۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۰	۰/۶۰۸	۰/۱۸۵	۸/۳۰۱	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۱	۰/۴۷۷	۰/۱۵۴	۷/۴۱۶	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۲	۰/۶۸۲	۰/۱۷۳	۸/۶۶۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۳	۰/۴۳۱	۰/۱۷۹	۷/۰۰۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۴	۰/۶۵۵	۰/۱۶۱	۸/۵۴۰	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۵	۰/۷۹۴	۰/۱۴۹	۹/۰۹۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۶	۰/۶۲۹	۰/۱۶۲	۸/۴۱۱	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۷	۰/۶۹۸	۰/۱۴۸	۸/۷۳۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۸	۰/۶۴۶	۰/۱۶۷	۸/۴۹۷	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱۹	۰/۴۱۸	۰/۱۴۵	۶/۸۸۸	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲۰	۰/۷۹۳	۰/۱۴۸	۹/۰۸۹	<۰/۰۰۱
تصور منفی از خداوند	سؤال ۲۲	۰/۴۷۵	-	-	-
	سؤال ۲۳	۰/۶۸۷	۰/۰۹۲	۷/۷۴۹	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲۴	۰/۸۶۰	۰/۱۵۷	۸/۳۷۷	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲۵	۰/۴۶۶	۰/۱۰۵	۶/۴۶۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲۶	۰/۵۳۴	۰/۱۳۰	۷/۳۴۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲۷	۰/۵۰۶	۰/۱۵۱	۶/۵۳۶	<۰/۰۰۱

با توجه به جدول ۵، برای همه سؤالات، مقدار معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ و در نتیجه کوچک‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین تمامی این سؤالات دارای نقش معنادار در تبیین مؤلفه مربوط به خود هستند. اینک در جدول ۶ شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تصویر ذهنی از خدا گزارش می‌شوند.

جدول ۶: شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تصویر ذهنی از خدا

شاخص برازش	مقدار مطلوب	مقدار در مدل
χ^2/df	$5 <$	۲/۵۶۲
CFI	$0/9 >$	۰/۹۱۲
TLI	$0/9 >$	۰/۹۰۱
RMSEA	$0/1 <$	۰/۰۵۴
SRMR	$0/08 <$	۰/۰۶۰

با توجه به جدول ۶، شاخص‌های برازش در محدوده مطلوب قرار دارند. پس می‌توان گفت مدل تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه تصویر ذهنی از خدا از برازش مطلوب برخوردار است. برای پرسشنامه تصویر ذهنی از خدا در این پژوهش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۰ (مؤلفه تصور مثبت از خدا ۰/۸۱ و مؤلفه تصور منفی از خدا ۰/۷۷) محاسبه شد.

۴. یافته‌ها

۴-۱. توصیف جمعیت‌شناسی

میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۲۷/۴ (با انحراف معیار ۴/۳) سال بود. حدود ۶۸ درصد آنان را زنان و مابقی (حدود ۳۲ درصد) را مردان تشکیل می‌دادند.

۴-۲. توصیف و همبستگی شاخص‌ها

در جدول ۷ میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۷: توصیف متغیرهای پژوهش

متغیر	مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	چولگی / خطای استاندارد	کشیدگی / خطای استاندارد
سبک دلبستگی بزرگسال	دلبستگی ایمن	۱۷/۸۴۴	۰/۰۶	-۱/۶۳	-۰/۲۹
	دلبستگی اجتنابی	۱۳/۵۱	۰/۰۹۸	-۰/۴۰	-۱/۴۲
	دلبستگی دوسوگرا	۱۱/۹۱	۱/۰۰	-۰/۱۲	-۱/۷۳
تصویر ذهنی از خدا	تصور مثبت از خدا	۲۵/۲۵	۰/۰۶۲	-۱/۱۹	-۰/۰۴
	تصور منفی از خدا	۵/۳۰	۰/۰۷۰	-۰/۷۸	۰/۲۵
تعهد دینی	تعهد دینی درون‌فردی	۱۸/۴۰	۰/۰۸	-۱/۸۸	۰/۶۳
	تعهد دینی میان‌فردی	۱۰/۷۰	۱/۰۶	-۰/۷۳	-۱/۰۴

ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول ۸ گزارش شده است.

جدول ۸: ضرایب همبستگی بین مؤلفه‌های پژوهش

مؤلفه	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱. دلبستگی ایمن						
۲. دلبستگی اجتنابی	**۰/۳۰					
۳. دلبستگی دوسوگرا	**۰/۱۸	**۰/۴۰				
۴. تصویر مثبت از خدا	**۰/۲۳	**۰/۱۵	**۰/۱۹			
۵. تصویر منفی از خدا	**۰/۱۳	*۰/۱۲	*۰/۳۴	**۰/۲۷		
۶. تعهد دینی	*۰/۰۷	**۰/۱۶	۰/۰۸	**۰/۳۸	**۰/۲۴	

**p<۰/۰۱, *p<۰/۰۵

برای آزمون مدل تحقیق، چند مفروضه اصلی معادلات ساختاری شامل نرمال بودن و هم‌خطی چندگانه^۱ بررسی شد. جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از نسبت چولگی به خطای استاندارد چولگی و نسبت کشیدگی به خطای استاندارد کشیدگی متغیرها و نیز آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف استفاده گردید (جدول ۹). دامنه مقادیر نسبت چولگی به خطای استاندارد آن از ۱/۸۸- تا ۰/۱۲+ و دامنه مقادیر کشیدگی نسبت به خطای استاندارد آن از ۱/۷۳- تا ۰/۶۳+ بود. کوچک‌تر بودن قدر مطلق مقادیر یدشده از دو بیانگر آن است که توزیع هیچ‌کدام از این متغیرها، تفاوت قابل ملاحظه‌ای با توزیع نرمال ندارد؛ همچنین مقادیر معناداری آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف بین ۰/۴۷ تا ۰/۰۹ بود که مؤید نرمال بودن توزیع متغیرها است.

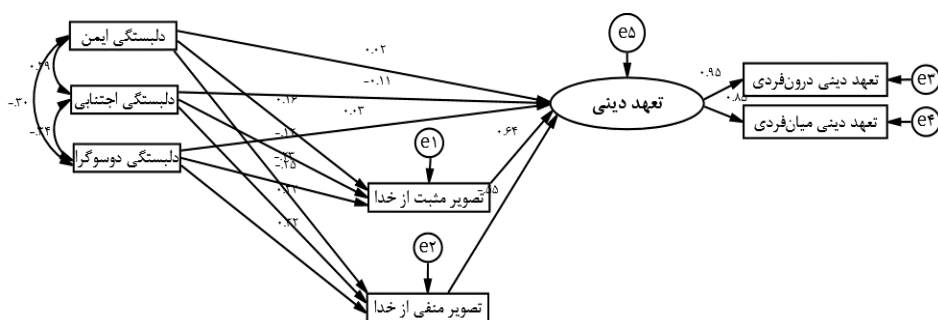
هم‌خطی چندگانه متغیرهای پیش‌بین نیز با استفاده از آماره اغماض یا تحمل^۲ و عامل تورم واریانس^۳ بررسی شد. نتایج نشان داد که مقادیر آماره‌های تحمل متغیرها بزرگ‌تر از ۰/۱۰ و در دامنه ۰/۲۱ تا ۰/۵۶ بود. این امر نشان می‌دهد هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین وجود ندارد؛ همچنین مقدار عامل تورم واریانس حاصل‌شده برای متغیرها کوچک‌تر از ۱۰ و در دامنه ۱/۷۸ تا ۴/۸۶ بود که بیانگر عدم وجود هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین است. پس از برازش مدل، مؤلفه تعهد دینی میان‌فردی مربوط به تعهد دینی معنادار بود ($p < ۰/۰۰۱$). ضریب مربوط به مؤلفه تعهد دینی درون‌فردی برابر با ۰/۹۵ و تعهد دینی میان‌فردی برابر با ۰/۸۵ شد که هر دو مقادیر بزرگی هستند و کفایت این مؤلفه‌ها در تبیین تعهد دینی را نشان می‌دهند. شاخص‌های برازش مدل در جدول ۹ گزارش شده است. مطابق با این جدول، شاخص‌های برازش در محدود مطلوب قرار دارند و بنابراین مدل تحقیق از برازش مناسب برخوردار است.

جدول ۹: شاخص‌های برازش مدل تحقیق

شاخص برازش	مقدار مطلوب	مقدار در مدل
χ^2/df	$5 <$	۲/۳۴
CFI	$0.9 >$	۰/۹۲
TLI	$0.9 >$	۰/۹۱
RMSEA	$0.1 <$	۰/۰۷
SRMR	$0.08 <$	۰/۰۶

در شکل ۲ نتایج مدل تحقیق به نمایش درآمده است.

1. Multicollinearity
2. Tolerance
3. Variance Inflation Factor (VIF)



شکل ۲: ضرایب استاندارد شده مدل

در جدول ۱۰ ضرایب مستقیم مدل گزارش شده است.

جدول ۱۰: ضرایب مستقیم مدل

مسیر	ضریب	انحراف معیار	مقدار معناداری	فرضیه
سبک دلبستگی ایمن ← تعهد دینی	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۶۳۴	رد
سبک دلبستگی اجتنابی ← تعهد دینی	-۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۰۰۱<	پذیرش
سبک دلبستگی دوسوگرا ← تعهد دینی	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۴۲۷	رد
سبک دلبستگی ایمن ← تصویر مثبت از خدا	۰/۱۶	۰/۰۴	۰/۰۰۱<	پذیرش
سبک دلبستگی اجتنابی ← تصویر مثبت از خدا	-۰/۱۲	۰/۰۴	۰/۰۰۱<	پذیرش
سبک دلبستگی دوسوگرا ← تصویر مثبت از خدا	-۰/۱۳	۰/۰۳	۰/۰۰۳	پذیرش
سبک دلبستگی ایمن ← تصویر منفی از خدا	-۰/۲۳	۰/۰۴	۰/۰۰۱<	پذیرش
سبک دلبستگی اجتنابی ← تصویر منفی از خدا	۰/۲۲	۰/۰۵	۰/۰۰۱<	پذیرش
سبک دلبستگی دوسوگرا ← تصویر منفی از خدا	-۰/۳۲	۰/۰۳	۰/۰۰۱<	پذیرش
تصویر مثبت از خدا ← تعهد دینی	۰/۶۴	۰/۰۵	۰/۰۰۱<	پذیرش
تصویر منفی از خدا ← تعهد دینی	-۰/۵۵	۰/۰۵	۰/۰۰۱<	پذیرش

با توجه به جدول ۱۰، اثر سبک دلبستگی ایمن به خدا بر تصویر مثبت از خدا ($\beta=0.16$ و $P<0.001$) مثبت و معنادار و بر تصویر منفی از خدا ($\beta=-0.23$ و $P<0.001$) منفی و معنادار است. اثر دلبستگی اجتنابی به خدا بر تعهد دینی ($\beta=-0.11$ و $P<0.001$) منفی و معنادار و بر تصویر مثبت از خدا ($\beta=-0.12$ و $P<0.001$) منفی و معنادار و بر تصویر منفی از خدا ($\beta=0.22$ و $P<0.001$) مثبت و معنادار است. اثر سبک دلبستگی دوسوگرا به خدا بر تصویر مثبت از خدا ($\beta=-0.13$ و $P=0.003$) منفی و معنادار و بر تصویر منفی از خدا ($\beta=-0.32$ و $P<0.001$) مثبت و معنادار است. اثر تصویر مثبت از خدا بر تعهد دینی ($\beta=0.64$ و $P<0.001$) مثبت و معنادار و اثر تصویر منفی از خدا بر تعهد دینی ($\beta=-0.55$ و $P<0.001$) منفی و معنی دار است. اثر سبک دلبستگی ایمن به خدا بر تعهد دینی ($\beta=0.02$ و $P=0.643$) و اثر دلبستگی دوسوگرا به خدا بر تعهد دینی ($\beta=0.03$ و $P=0.427$) معنادار نیستند. در جدول ۵ ضرایب غیر مستقیم مدل گزارش شده است.

جدول ۱۱: نتایج ضرایب غیرمستقیم مدل

فرضیه	مقدار معناداری	انحراف معیار	ضریب	مسیر غیرمستقیم			
				تعهد دینی	←	تصور ذهنی مثبت از خدا	←
پذیرش	$0/001 <$	$0/04$	$0/10$	تعهد دینی	←	تصور ذهنی مثبت از خدا	←
رد	$0/516$	$0/04$	$-0/08$	تعهد دینی	←	تصور ذهنی مثبت از خدا	←
پذیرش	$0/001 <$	$0/04$	$-0/16$	تعهد دینی	←	تصور ذهنی مثبت از خدا	←
رد	$0/312$	$0/04$	$0/13$	تعهد دینی	←	تصور ذهنی منفی از خدا	←
پذیرش	$0/001 <$	$0/03$	$-0/12$	تعهد دینی	←	تصور ذهنی منفی از خدا	←
رد	$0/095$	$0/05$	$-0/18$	تعهد دینی	←	تصور ذهنی منفی از خدا	←

چنان‌که در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود، اثر میانجی تصویر مثبت از خدا برای مسیر بین دلبستگی ایمن به خدا و تعهد دینی ($\beta = 0/10$) و برای مسیر بین دلبستگی دوسوگرا به خدا و تعهد دینی ($\beta = -0/16$ و $P < 0/001$) معنادار است، ولی برای مسیر بین دلبستگی اجتنابی به خدا و تعهد دینی ($\beta = -0/08$ و $P = 0/516$) معنادار نیست. اثر میانجی تصویر منفی از خدا برای مسیر بین دلبستگی اجتنابی به خدا ($\beta = -0/12$ و $P < 0/001$) معنادار است، ولی برای مسیر بین دلبستگی ایمن به خدا و تعهد دینی ($\beta = 0/13$ و $P = 0/312$) و برای مسیر بین دلبستگی دوسوگرا به خدا و تعهد دینی ($\beta = -0/18$ و $P = 0/095$) معنادار نیست.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

هدف مطالعه حاضر بررسی برازش مدل تعهد دینی براساس سبک دلبستگی به خدا با نقش میانجی تصویر ذهنی انسان از خدا بود. پس از برازش مدل نتایج نشان داد سبک دلبستگی اجتنابی به خدا با تعهد دینی رابطه مستقیم و منفی دارد، دلبستگی ایمن به خدا با تصویر مثبت رابطه مستقیم و مثبت و با تصویر منفی رابطه مستقیم و منفی دارد. دلبستگی اجتنابی به خدا با تصویر مثبت رابطه مستقیم و منفی و با تصویر منفی از خدا رابطه مستقیم و مثبت دارد، دلبستگی دوسوگرا به خدا با تصویر مثبت و منفی از خدا رابطه مستقیم و منفی دارد، سبک دلبستگی ایمن با نقش میانجی تصویر مثبت از خدا با تعهد دینی رابطه غیرمستقیم و مثبت دارد. سبک دلبستگی دوسوگرا به خدا با نقش میانجی تصویر مثبت از خدا با تعهد دینی رابطه غیرمستقیم و منفی دارد، سبک دلبستگی اجتنابی با نقش میانجی تصویر منفی از خدا با تعهد دینی رابطه غیرمستقیم و منفی دارد. یافته‌ها همسو با نتایج مطالعات مختلفی در پژوهش‌های داخلی (اکبریان و دیگران، ۱۳۹۶؛ تقی‌پاره و دیگران، ۱۳۸۴؛ عالیپور، ۱۳۹۸؛ شهابی‌زاده و مظاهری، ۱۳۹۱؛ قابضی و دیگران، ۱۳۹۶؛ بیطرفان و دیگران، ۱۳۹۶) و پژوهش‌های خارجی (دورسو و همکاران، ۲۰۱۹؛ روس، ۲۰۰۷؛ هاندوج و همکاران، ۲۰۲۳؛ یوربون و همکاران، ۲۰۲۳؛ روجرس، ۲۰۱۳؛ گرانویس و همکاران، ۲۰۱۳؛ هالاما و همکاران، ۲۰۱۳) رابطه سبک‌های دلبستگی و دینداری بررسی و تأیید شده است. براساس پژوهش‌های داخلی (قنبری و دیگران، ۱۳۹۱؛ ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۳؛ امیدی احد و دیگران، ۱۳۹۹؛ تفرشی و بزرگی، ۱۳۹۷؛ غباری بناب و حدادی کوهسار، ۱۳۹۰) و پژوهش‌های خارج از کشور (کریک پاتریک، ۲۰۱۸؛ برادشو، ۲۰۱۰^۱؛ تونگ و همکاران، ۲۰۱۸^۲؛ سی ریلی، ۲۰۰۴^۳) تصویر ذهنی از خدا و سبک دلبستگی به خدا و تعهد دینی رابطه دارد. در تبیین یافته‌ها افراد ایمن در پرتو ایمنی و آرامش کسب شده از وجود خداوند فرصتی برای پرداختن به سطوح عالی نیازها می‌یابند؛ یعنی آنچه مازلو^۴ آن را خود شکوفایی^۵ می‌نامد: «مردم تمایل ذاتی به تبدیل شدن به خود واقعی‌شان دارند، یعنی تمام آنچه که می‌توانند باشند». برای دستیابی به این اهداف نهایی، تعدادی از نیازهای اساسی دیگر مانند نیاز به غذا، ایمنی، عشق و عزت نفس باید برآورده شود (کرین، ۱۳۹۷). دینی که

1. Bradshaw, M.
2. Tung, E. S.
3. Cicirelli, V.
4. Maslow
5. self-actualization

خلاصه و عصاره آن در معنویت براساس علم وحی است و ابزار مهم ایستادگی در مسیر سخت و پرچالش زندگی (انشقاق، ۶) را مفهوم ایمان (عصر، ۳) می‌داند که ایمان از معنای لغوی تصدیق و اعتقاد قلبی به کسی یا چیزی است و از معنای اصطلاحی آن، اعتقاد و تصدیق قلبی به خدا است (مکارم شیرازی، ۱۳۹۶). افرادی با دلبستگی اجتنابی به خدا دلیل نگاه منفی به خود و خدا با ترس از صمیمیت در پی رد ارتباطات نزدیک می‌باشند (نوفل،^۱ ۲۰۰۶). این افراد گاه نگاه خرافی به مذهب دارند و آن را مانع زندگی و آزادی خود می‌دانند؛ بنابراین با دیدی منفی از خود و خدا، رابطه‌ای سرد و فاصله‌دار ایجاد می‌کنند که در نتیجه به اجتناب از خدا خواهد انجامید (کریک پاتریک، ۲۰۰۲). پیلاگ^۲ و همکاران (۲۰۱۶) نیز توضیح می‌دهند که در افراد ناایمن مضطرب در جستجوی مداوم صمیمیت در رابطه با خدا همراه با اضطراب زیاد و تنش‌های فراوانی است؛ از این رو افراد مضطرب برای اینکه از علاقه خدا اطمینان داشته باشند و نیز به علت ترس از طرد شدن، دوست دارند در روابط نزدیک کنترل شوند و کنترل را نشانه دوست داشتن می‌دانند که البته این احساس با خشم و اضطراب همراه است. این افراد اعمال مذهبی را در جهت ترس از دست دادن خدا و یا ترس از مجازات الهی انجام می‌دهند و عبادتشان مانند بازرگانان می‌باشد (ابراهیمی، سپاه منصور و امامی‌پور، ۱۳۹۳)؛ افرادی که دلبستگی ایمن به خدا را پناهگاه امن خود می‌دانند، افراد با دلبستگی اجتنابی به خدا از ارتباط داشتن و نزدیک شدن به خدا دوری می‌کنند، فاقد پناهگاه مطمئن جهت اعتماد به خدا و افراد با دلبستگی اضطرابی به خدا، هراس از دوست داشته نشدن از سوی خدا دارند و به دنبال اطمینان از عشق خداوند هستند (بیطرفان و دیگران، ۱۳۹۶). براساس نظر دیکی^۳ و همکاران (۲۰۱۲) درک و تصور انسان از خدا شبیه تصویری است که انسان از والدین (به ویژه مادر) خود دارد و افرادی که مادر خود را حامی و قدرتمند می‌داند، همین نگاه را به خدا دارد. در پژوهش‌های دی‌روس و همکاران^۴ (۲۰۱۴)، بوری^۵ (۲۰۰۵)، توپچی و همکاران (۱۴۰۲) گزارش شد که هرچند تصویر والدین نشان‌دهنده تصویر خدا است، اما تصور از خویشتن و خودپنداره مؤلفه قوی‌تری از نگاه فرد به خداست. در اینجا از سخن پیامبر گرامی اسلام (ص) بهره می‌بریم که فرمود: هیچ بنده‌ای نیست که به خداوند گمان نیک برد، مگر اینکه خداوند مطابق همان گمان با او عمل کند (کلینی، ۱۳۹۵، ج ۴، ص ۵۰، ح ۴). زمانی که بازسازی الگوهای ذهنی دلبستگی صورت می‌گیرد، روابط دلبستگی دیگری مانند دلبستگی به خدا نیز به وجود می‌آید. میزان مذهبی بودن افراد دلبسته نتیجه پویایی نظام دلبستگی است، یعنی مذهب و ارتباط فرد با خدا در طول زمان افزایش می‌یابد و از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود. انسان‌ها از طریق دین به خدا دلبسته می‌شوند و روابط ایمن و آرامی را تجربه می‌کنند. به نظر می‌رسد افرادی که روابط ایمن و آرامی را تجربه می‌کنند، فرصتی برای درک مداوم، نگرش مثبت به جهان اطراف و پرداختن به سطوح عالی‌تر نیازها می‌یابند؛ همچنین از حمایت معنوی ناشی از ارتباط با خدا نیز بهره‌مند می‌شوند، زیرا این افراد احساس نزدیکی و مجاورت با خدا را دارند (خالق‌خواه و بابایی، ۱۳۹۳). از نظر کرک پاتریک (۲۰۰۲) سیستم دلبستگی تنها یکی از مکانیسم‌های متعدد روان‌شناختی می‌باشد که در زیر طیف وسیعی از پدیده‌های مذهبی نهفته است و بسیاری از پدیده‌های مذهبی را نمی‌توان به تنهایی از دیدگاه دلبستگی تبیین کرد، چون دین پدیده‌ای بسیار گسترده است که می‌تواند همه ابعاد انسان را تحت تأثیر قرار دهد؛ به گونه‌ای که می‌تواند تمام ابعاد روان‌شناختی انسان را تغییر و انسان را به سمت آرامش سوق دهد. ایمان به خدا موجب می‌شود نگرش فرد به کل هستی هدفدار و معنادار باشد (خدایاری و همکاران، ۱۳۹۸). ایمان نداشتن به وجود خدا سبب می‌گردد که فرد انسجام و آرامش فکری نداشته باشد و همین امر اختلال روانی را موجب می‌شود. در مجموع با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر توصیه می‌شود در آموزش مفاهیم اخلاقی و دینی در مدارس، مساجد و رسانه‌ها از ایجاد تصویر منفی و مجازات‌گر نسبت به خداوند خودداری گردد و پروردگار و امامان سراسر رحمت، ابتدا بر بعد صفات حسنه به مخاطب معرفی شوند. بنابر فرمایش امام رضا (علیه السلام) به خداوند خوش گمان باش، زیرا خدای عزوجل می‌فرماید: من نزد گمان بنده مؤمن خویش هستم، اگر به من خوش گمان باشد، به خوبی با او رفتار می‌کنم و اگر به من بدگمان باشد، به بدی با او رفتار می‌کنم (کلینی، ۱۳۹۵، ج ۲، ص ۵۴). نتایج پژوهش‌های انجام شده در ایران

1. Nofl, E. E.
2. Pielage, S. B.
3. Dickie, J. R.
4. De Roos, S. A
5. Bori

نشان می‌دهد که هنوز تحقیقی از منظر سبک دلبستگی به خدا در مورد میزان ارتباط افراد با احکام دینی و فروع دین صورت نگرفته و پژوهش‌های جاری بیشتر به بررسی نقش روان‌شناسی در مذهب به عنوان یک مفهوم کلی پرداخته‌اند. یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش‌ها با موضوع دینداری در ایران نبودن ابزارهای بومی مطابق با فرهنگ ایران و اسلامی است. منحصر بودن نمونه حاضر به دانشجویان ساکن تهران و میانگین سنی جوانی از محدودیت‌های این پژوهش است که نتایج حاصله را بایستی با احتیاط به گروه‌های مختلف و شهرهای دیگر تعمیم داد. در پایان پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری با مقیاس‌های متنوع و نمونه‌های مختلف انجام پذیرد تا بتوان به چنین یافته‌هایی عمومیت بخشید.

۶. تشکر و قدردانی

در پایان پژوهشگر از خداوند متعال، عنایت ائمه اطهار و از همه کسانی که در انجام این پژوهش مساعدت کردند؛ به‌ویژه اساتید گرانقدر راهنما و مشاور کمال تشکر و قدردانی را به عمل می‌آورد.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابراهیمی، سیدمحسن؛ سپاه منصور، مژگان و سوزان امامی‌پور (۱۳۹۳)، «چگونگی نقش سبک‌های دلبستگی و روابط موضوعی در شکل‌گیری تصور از خدا در دانش‌آموزان دوره متوسطه». مجله تحقیقات روان‌شناختی، س ۲۲، ش ۶، ص ۶۴-۷۸.
۲. اسدزندی، مینو و علی سیدکلال (۱۴۰۱)، «نقش عرف اجتماعی در ایجاد دلبستگی غیرایمن به خداوند: مبتنی بر مدل قلب سلیم». معنویت پژوهی اسلامی، س ۱، ش ۲، ص ۴۵-۷۵.
۳. اکبریان فیروزآبادی، مهسا؛ بهاری، علی و شهرام محمدخانی (۱۳۹۶)، «رابطه سبک‌های فرزندپروری والدین و آسیب‌های کودکی ادراک شده فرزندان با سبک‌های دلبستگی بزرگسالی آنها». خانواده‌پژوهی، س ۴۹، ش ۱۳، ص ۲۵-۴۵.
۴. امیدی، احد؛ فرهوش، محمد؛ احمدی، محمدرضا و رقیه افتخار (۱۳۹۹)، «نقش واسطه‌ای تصور از خدا در رابطه سبک‌های دلبستگی با رضایت از زندگی». روان‌شناسی فرهنگی، س ۴، ش ۱، ص ۸۱-۱۰۳.
۵. بیطرفان، لیلا؛ کاظمی، علی و مجید یوسفی افراشته (۱۳۹۶)، «رابطه سبک‌های دلبستگی به خدا و تاب‌آوری با اضطراب مرگ در سالمندان». نشریه سالمند: مجله سالمندی ایران، س ۱۲، ش ۴، ص ۴۴۶-۴۵۷.
۶. تفرشی، لیلا و مسعود جان‌بزرگی (۱۳۹۷)، «رابطه خداپنداره (تصورپردازی ساختگی از خدا) و تحول روانی معنوی با افسردگی، اضطراب و استرس در دانشجویان»، پژوهشنامه روان‌شناسی مثبت، س ۳۳، ش ۹، ص ۳-۲۱.
۷. تقی‌یاره، فاطمه؛ مظاهری، محمدعلی و پرویز آزادفلاح (۱۳۸۴)، «بررسی ارتباط سطح تحول من، دلبستگی به خدا جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان». روان‌شناسی، س ۳۳، ش ۹، ص ۳-۲۱.
۸. توپچی، یاور؛ روشن چسلی، رسول و مسعود جان‌بزرگی (۱۴۰۲)، «تدوین مدل نظم‌جویی شناختی هیجان براساس مؤلفه‌های خداپنداره، خودپنداره و سبک‌های دلبستگی با میانجی‌گری نیرومندی من». مطالعات اسلام و روان‌شناسی، س ۱۷، ش ۳۲، ص ۷۹-۱۰۳.
۹. جان‌بزرگی، مسعود (۱۴۰۲)، روان‌شناسی شخصیت: نقد و بررسی و مطابقت‌های فرهنگی به ضمیمه نظریه‌های معنوی - مذهبی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۰. جاودان، محمدعلی (۱۳۹۸)، رهنمای طریق. قم: واژه‌پرداز اندیشه.
۱۱. حدادی کوهسار، علی‌اکبر و باقر غباری‌بناب (۱۳۹۰)، «رابطه تصویر ذهنی از خدا با کیفیت دلبستگی در دانشجویان». مطالعات اسلام و روان‌شناسی، س ۸، ش ۱۵، ص ۱۰۸-۱۱۵.
۱۲. خالق‌خواه، علی و محمد مهدی بابایی منقاری (۱۳۹۳)، «رابطه سبک‌های دلبستگی و هوش معنوی با نگرش دینی دانش‌آموزان متوسطه شهرستان آمل در سال ۱۳۹۳». مجله دین و سلامت، س ۲، ش ۲، ص ۹-۱.
۱۳. خجسته‌مهر، رضا؛ احمدی، منیژه و منصور سودانی (۱۳۹۳)، «نقش تعدیل‌کننده تعهد دینی در رابطه بین سبک‌های دلبستگی ناایمن و صمیمیت زناشویی». روان‌شناسی معاصر، س ۳، ش ۹، ص ۸۰-۹۶.
۱۴. خدایاری، محمد؛ غباری‌بناب، باقر؛ حجازی، الهه و رامین هاشمی گشتیگانی (۱۳۹۸)، «روابط بین فردی درون خانواده و دینداری نوجوانان: ارائه یک مدل ساختاری». روان‌شناسی و دین، س ۴۷، ش ۱۲، ص ۵۵-۷۲.
۱۵. سرمد، زهره؛ حجازی، الهه و عباس بازرگان (۱۳۹۰)، روش تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات آگاه.
۱۶. شهابی‌زاده، فاطمه و محمدعلی مظاهری (۱۳۹۱)، «دلبستگی ادراک شده دوران کودکی کنش‌وری خانواده و مقابله مذهبی». روان‌شناسی تحولی روان‌شناسان ایرانی، س ۳۱، ش ۸، ص ۲۲۱-۲۳۴.
۱۷. شهبازی‌منش، مهدیه (۱۳۹۴)، «بررسی رابطه تعهد مذهبی، ارزش‌های شغلی و جو مدرسه با اهمال کاری معلمان ابتدایی شهر یزد»، دانشگاه یزد، پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، رشته روان‌شناسی تربیتی، گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی.

۱۸. صادقی، رضا و اصغر مظاهری (۱۳۹۴)، «رابطه سبک‌های دلبستگی و نگرش دینی والدین دانش‌آموزان متوسطه قم در سال ۱۳۹۴». دین و سلامت، س ۳، ش ۴، ص ۸-۱۷.
۱۹. صفائی حائری، علی (۱۳۹۹)، آیه‌های سبز: داستان‌ها و نکات تربیتی. قم: لیلۃ‌القدر.
۲۰. طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۳۹۱)، از علم تا عمل. قم: غنچه.
۲۱. طریحی، فخرالدین بن محمدعلی (۱۳۶۲)، مجمع البحرین. ج ۲، تهران: نشر مرتضوی.
۲۲. عالیپور، سیروس (۱۳۹۸)، «رابطه علّی مذهبی بودن و معنویت با سازگاری روان‌شناختی با میانجی‌گری دلبستگی به خدا در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز». دستاوردهای روان‌شناختی، س ۳، ش ۹، ص ۸۰-۹۶.
۲۳. فرشباف، جواد و عباس بخشی‌پور (۱۴۰۰)، «بررسی روابط ساختاری دگماتیسم، سبک هویت، تعهد و ایمان مذهبی در جامعه جوانان». مطالعات روان‌شناختی نوجوان و جوان، س ۲، ش ۲، ص ۳۵-۵۰.
۲۴. فیض آبادی، سلیمه و زهره خسروی (۱۳۸۸)، «مقایسه تصور از خدا و رضایت از زندگی در بین زنان خواهان طلاق و غیرخواهان طلاق شهرستان کاشان». مجله پژوهش‌های تربیتی و روان‌شناختی، س ۴، ش ۲، ص ۱-۹.
۲۵. قابضی، فاطمه؛ صادقی، منصوره سادات؛ مرادخانی، لیلا و ریحانه پاسبانی (۱۳۹۶)، «پیش‌بینی‌پذیری احساس تنهایی براساس سبک دلبستگی با توجه به نقش میانجی‌گری ارتباط با خدا». مطالعات اسلام و روان‌شناسی، س ۲۱، ش ۱۱، ص ۱۰۷-۱۳۰.
۲۶. قنبری هاشم آبادی، بهرام‌علی؛ اشرف، محمدحسن و محمدرضا قنبری هاشم آبادی (۱۳۹۱)، «بررسی ارتباط ادراک از خدا با خودپنداره و خودکارآمدی با توجه به متغیرهای فردی در میان دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد». پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره، س ۲، ش ۱، ص ۷۸-۹۵.
۲۷. قیامی، سیده زهرا (۱۳۸۴)، «بررسی رابطه سبک‌های دلبستگی با سبک‌های مقابله مذهبی». روان‌شناسی و علوم تربیتی، س ۳۵، ش ۱، ص ۳۷-۵۵.
۲۸. کرین، ویلیام کریستوفر؛ خوی‌نژاد، غلامرضا و علیرضا رجائی (۱۳۹۷)، نظریه‌های رشد: مفاهیم و کاربردها، ویراست ۶، تهران: رشد.
۲۹. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۹۵)، اصول کافی. ترجمه عباس به نژاد، قم: آرایه.
۳۰. مصباح، علی و همکاران (۱۳۹۴)، روان‌شناسی رشد با نگرش به منابع اسلامی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۳۱. مکارم شیرازی، ناصر؛ مکارم، مسعود و محمدرضا حامدی (۱۳۹۶)، اسلام در یک نگاه. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی.
۳۲. نظری، محمد؛ بحرینیان، سیدعبدالمجید؛ حاجی‌علیزاده، کبری و باقر غباری بناب (۱۴۰۲)، «تدوین برنامه مداخله‌ای مبتنی بر دلبستگی به خدا و بررسی اثربخشی آن بر طرحواره‌های ناکارآمد معنوی و بهزیستی معنوی». مطالعات و تازه‌های روان‌شناختی نوجوان و جوان، س ۱۳، ش ۴، ص ۱۴۰-۱۵۰.
33. Akbarian FirouzAbadi, M. , Bahari, A. , & Mohammadkhani, S. (2017). Relationship of Parenting Styles and Offspring's Perceived Childhood Traumas with their Attachment Styles in Adulthood. Journal of Family Research, 13(1), 25-45. https://jfr.sbu.ac.ir/article_97532.html [In Persian]
34. allipour, S. (2019). Causal relationship of religiosity and spirituality with psychological adjustment with mediating attachment to god in students of Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences. Psychological Achievements, 26(1), 79-94. doi: 10.22055/psy.2019.28953.2305 [In Persian]
35. Asadzandi, M., & Seyed Kalal, A. (2023). The Role of Social Customs in Creating Insecure Attachment to God: Based on the Model of Sound Heart. Islam and Researches about Spirituality, 1(2), 129-94. doi: 10.22081/jsr.2023.64855.1030 [In Persian]

36. Bitarafan L, Kazemi M, Yousefi Afrashte M. Relationship Between Styles of Attachment to God and Death Anxiety Resilience in the Elderly. *Salmand: Iranian Journal of Ageing* 2018; 12 (4) :446-457
URL: <http://salmandj.uswr.ac.ir/article-1-1296-fa.html>[In Persian]
37. Bowlby, John. (1979), The Bowlby–Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 2(4), 637–638.
38. Bradshaw, M., Ellison, C. G. & Marcum, J. P. (2010), Attachment to God, Images of God and Psychological Distress in a Nationwide Sample of Presbyterians, *The International Journal for the Psychology of Religion*, 20(2), 130–147.
39. Buri, J. R. & Muller, R. A. (2005), Psychoanalytic theory and loving God concepts: Parent referencing vs. self-referencing, *Journal of Psychology*, 127: 17–27.
40. Cicirelli, V. (2004), God as the ultimate attachment figure for older adults, *Attachment & Human Development*, 6(4), 371–388.
41. Crane, William Christopher; Khoynejad, Gholamreza and Rajaei, Alireza (2018), *Growth Theories: Concepts and Applications*, 6th Edition, Tehran: Roshd. [In Persian]
42. D’Urso, G., Petruccelli, I. & Pace, U. (2019), Attachment style, attachment to God, religiosity, and moral disengagement: a study on offenders, *Mental Health, Religion & Culture*, 22(1), 1–11.
43. De Roos, S. A. & Summey, W. (2014), A child’s concept of God. In Ratchiff, D., *Children’s spirituality: Christian perspective, research and application* (3th. Pp. 201-218), Eugen, O.R: Cascade Books.
44. Dickie, J. R., Eshleman, A. K., Merasco, D. M., Shepard, A., Vander, M. & Johnson, M. (2012), Parent–child relationships and children’s images of God, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36: 25–43.
45. Ebrahimi, Seyed Mohsen; Sepah Mansour, Mojgan and Emamipour, Suzan (2014), “The role of attachment styles and subject relationships in the formation of the concept of God in high school students”, *Psychological Research*, Vol. 22, No. 6, pp. 64-78. <https://srb.sanad.iau.ir/fa/Article/1070265>[In Persian]
46. Farshbaf, Javad and Bakhshipour, Abbas (1400), “Investigating the structural relationships between dogmatism, identity style, commitment and religious faith in youth society”, *Psychological Studies of Adolescents and Young People*, Vol. 2, No. 2, pp. 35-50. <https://www.sid.ir/paper/1000312/fa>[In Persian]
47. Feizabadi, S., & Khosravi, Z. (2009). Comparison of the concept of God and life satisfaction in divorcing and non-divorcing couples in Kashan. *New Educational Approaches* , 4(2), 1-12. https://nea.ui.ac.ir/article_19052.html?lang=en[In Persian]
48. ghanbari hashemabadi, B. , ashraf, M. H. , & ghanbari hashemabadi, M. (2012). Image of God and its relationship with demographics variables, self-concept and self-efficacy. *Research in Clinical Psychology and Counseling*, 2(1), -. doi: 10.22067/ijap.v2i1.13923 [In Persian]
49. Granqvist, P. & Kirkpatrick, L. A. (2013), Religion, spirituality, and attachment, In K. I. Pargament, J. J. Exline, & J. W. Jones (Eds.), *APA handbook of psychology, religion and spirituality* (Vol. 1): Context, theory, and research (pp.139–155), American Psychological Association.
50. Greenway, A. P., Milne, L. C., & Clarke, V. (2003). Personality variables, self- esteem and depression and an individual’s perception of God. *Mental Health, Religion & Culture*, 6(1), 45-58.
51. Haddadi, A., & Ghobari, B. (2012). The Relation among God Concept, Attachment and Paranoid Ideation in College Students. *Journal of Modern Psychological Researches*, 6(24), 39-58.
https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4138.html?lang=en[In Persian]
52. Halama, P., Gasparikova, M. & Sabo, M. (2013), Relationship between attachment styles and dimensions of the

- religious conversion process, *Studia Psychologica*, 55(3), 195.
53. Handojo, V., Yuspendi & Sisemore, T. A. (2023), Attachment style, religiosity, and well-being among Indonesian Christians, *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 51(1), 58-72.
 54. Jan-Bozorgi, Masoud (1402), *Personality Psychology: Critique and Review and Cultural Correspondences in Addition to Spiritual-Religious Theories*, Qom: Seminary and University Research Institute. [In Persian]
 55. Javdan, Mohammad Ali (2019), *The Path of Guidance*, Qom: Thought Word Processor. [In Persian]
 56. Khodayari, Mohammad; Ghobaribonab, Baqer; Hejazi, Elahe and Hashemi-Goshnigani, Ramin (2019), "Interpersonal relationships within the family and adolescent religiosity: Presenting a structural model", *Psychology and Religion*, Vol. 47, No. 12, pp. 55-72. <https://ravanshenasi.nashriyat.ir/en/node/504> [In Persian]
 57. Khojasteh Mehr, Reza; Ahmadi, Manijeh and Sudani, Mansour (2014), "The moderating role of religious commitment in the relationship between insecure attachment styles and marital intimacy", *Contemporary Psychology*, Vol. 3, No. 9, pp. 80-96. <https://bjcp.ir/article-1-492-fa.html> [In Persian]
 58. Kim, T. H., Lee, S. M., Yu, K., Le, Sk. & Puig, A. (2006), Hope and the Meaning of Life as Influences on Korean Adolescents Resilience: Implications for Counselor, *Asia Pacific Education Review*, 2(6), 143 -152.
 59. Kirkpatrick, D. & Kirkpatrick, J. D. (2002), *The Kirkpatrick four levels*. Kirkpatrick Partners.
 60. Kirkpatrick, L. A. (2018), God as a substitute attachment figure: A longitudinal study of adult attachment style and religious change in college students, *Personality and social psychology bulletin*, 24(9), 961-973.
 61. Kulayni, Muhammad ibn Yaqub (2016), *Principles of Al-Kafi*, translated by Abbas Behnajad, Qom: Arayeh. [In Persian]
 62. Makarem Shirazi, Nasser; Makarem, Masoud and Hamed, Mohammad Reza (2017), *Islam at a Glance*, Qom: Institute for the Compilation and Publication of the Works of Grand Ayatollah Makarem Shirazi. [In Persian]
 63. Mesbah, Ali et al. (2015), *Developmental Psychology with a View to Islamic Sources*, Tehran: Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books (SAMAT). [In Persian]
 64. Nazari, Mohammad; Bahrenian, Seyyed Abdul Majid; Haji Alizadeh, Kobra and Ghobari Bonab, Baqer (1402), "Developing an intervention program based on attachment to God and examining its effectiveness on dysfunctional spiritual schemas and spiritual well-being", *Studies and Updates in Adolescent and Young Psychological Studies*, Vol. 13, No. 4, pp. 140-150. <http://noo.rs/YI5Lf> [In Persian]
 65. Noffle, E. E. & Shaver, P. R. (2006), Attachment dimensions and the big five personality trait: Associations and comparative ability to predict relationship quality, *Journal of Research in Personality*, 40, 179-208.
 66. Omid, A., Farhoush, M. , Ahmadi, M. , & Eftekhari, R. (2020). The mediating role of the image of God in the relationship between attachment styles and life satisfaction. *Cultural Psychology*, 4(1), 81-103. doi: 10.30487/jcp.2020.209092.1098 [In Persian]
 67. Pielage, S.B., Barelds, D. P. H., J. & Gerlsma., C. P. D. R., Schaap. (2016), *Adult attachment and couples verbal and nonverbal communication patterns in a stressful situation*, Manuscript submitted for publication.
 68. qabezi, F., sadeqi, M., moradkhani, L., & pasbani, R. (2018). The Predictability of Loneliness based on the Attachment Style Concerning the Role of Relationship with God as a Mediator. *Studies in Islam and Psychology*, 11(21), 107-130. doi: 10.30471/psy.2018.1426 [In Persian]
 69. Qiami, Seyedeh Zahra. (2005). Investigating the relationship between attachment styles and religious coping styles. *Journal of Psychology and Educational Sciences*, 35(1), -. https://jpsyedu.ut.ac.ir/article_10590.html [In Persian]
 70. Rogers, P. (2013), *Investigating the relationship between adult attachment style and belief in the paranormal*:

Results from two studies, *Imagination, Cognition and Personality*, 32(4), 393-425.

71. Ross, T. (2007), Attachment and Religious Beliefs—Attachment Styles in Evangelical Christians, *Journal of Religion and Health*, 46, 75-84.
72. Sadeghi, Reza and Mazaheri, Asghar (2015), "The Relationship Between Attachment Styles and Religious Attitudes of Parents of High School Students in Qom in 2015", *Religion and Health*, Vol. 3, No. 4, pp. 8-17. [In Persian]
73. Safai-Haeri, Ali (2012), *Green Verses: Stories and Educational Tips*, Qom: Laylat al-Qadr. [In Persian]
74. Sarabadani Tafreshi, L., & Janbozorgi, M. (2018). "The relationship between God-image and psycho-spiritual development with depression, anxiety, and stress in students. *Positive Psychology Research*, 4(3), 45-56. doi: 10.22108/ppls.2018.110334.1382 [In Persian]
75. Sarmad, Zohreh; Hejazi, Elaheh and Abbas Bazargan (2011), *Research Method in Behavioral Sciences*. Tehran: Agah Publications. [In Persian]
76. Shahabizadeh, Fatemeh, Mazaheri, Mohamad A. (2012). Perceived childhood attachment, family functioning and religious coping. *Journal of Developmental Psychology Iranian Psychologists*, (31), 221-234. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/jip/Article/512251?jid=512251> [In Persian]
77. Shahbazi Manesh, Mahdieh (2015), "Investigating the Relationship between Religious Commitment, Career Values, and School Climate with Work Procrastination among Elementary School Teachers in Yazd City," Yazd University, Master's Thesis, Educational Psychology, Department of Educational Sciences and Psychology, Faculty of Humanities. [In Persian]
78. Siltan, Nava R.; Flannelly, Kevin J.; Galek, Kathleen & Ellison, Christopher G. (2014), Beliefs About God and Mental Health Among American Adults, *Journal of Religion and Health*, 53(5), 1285-1296.
79. Straub, J. D. (2009). God attachment, romantic attachment and relationship satisfaction in a sample of evangelical college students [Unpublished doctoral dissertation], Liberty University.
80. Tabatabaei, Seyyed Mohammad Hossein (2012), *From Science to Action*, Qom: Ghoncheh. [In Persian]
81. toopchi, Y., roshan chesli, R., & janbozorgi, M. (2023). The Formulation of a Model of Predicting Cognitive Emotion Regulation Based on the Components of God-Image, Self-Image, and Attachment Styles with the Mediation of Ego Strengths. *Studies in Islam and Psychology*, 17(32), 79-103. doi: 10.30471/psy.2023.8460.1983 [In Persian]
82. Tung, E. S., Ruffing, E. G., Paine, D. R., Jankowski, P. J. & Sandage, S. J. (2018), Attachment to God as mediator of the relationship between God Representations and mental health, *Journal of Spirituality in Mental Health*, 20(2), 95-113.
83. Turahi, Fakhr al-Din bin Muhammad Ali (1933), *Majma' al-Bahrain*, vol. 2, Tehran: Mortazavi Publications. [In Persian]
84. Urbán, S., Kézdy, A. & Martos, T. (2011), The relationship between adult attachment and religious doubts, *Studia Universitatis Babes-Bolyai, Theologia Catholica Latina*, 56(2).
85. Worthington Jr, E. L., Wade, N. G., Hight, T. L., Ripley, J. S., McCullough, M. E., Berry, J. W., ... & O'Connor, L. (2003). The Religious Commitment Inventory--10: Development, refinement, and validation of a brief scale for research and counseling. *Journal of counseling psychology*, 50(1), 84.